

Kvinnoperspektiv

Olivia Muchena är ansvarig för Zimbabwes universitets avdelning för vuxenstudier. Hon är också ordförande i Zimbabwes KFUK. Hon ger i denna intervju sin syn på SIDA:s bistånd till landet och dess effekter för kvinnorna.

Av Birgitta Lagerström

BL: SIDA koncentrerar idag sitt biståndsprogram till Zimbabwe inom utbildning och hälsovård. Förändrar det kvinnornas villkor?

OM: De två senaste årtiondena har kvinnornas situation uppfattats så att de är i stort behov av förbättringar av den sociala välfärden. Svaren på kvinnornas problem har varit hygien, näringslära, hälsovård och nu senast inkomstskapande projekt. Vägörens lösningar på problem som behöver ekonomiska och politiska lösningar. Hygien, näringslära och inkomstskapande projekt är inte oviktigt. Men orsakerna till t ex undernäring måste analyseras. I en given situation kan undernäring bero på politiska faktorer som att kvinnorna inte har några rättigheter att äga jord och i stället för att odla nyttiga vardagsgrönsaker tvingas de odla avsalugrödor av mannen som äger jorden. Prispolitiken kan göra att vardagsvaror som kött och ägg och hönsmat inte kan betalas av vanliga familjer. Sociala faktorer som att kvinnorna saknar beslutsfattande makt när det gäller penningfrågor i familjen kan vara orsaken till en felbalanserad diet.

BL: Vad kan då SIDA göra för att vara till bättre hjälp?

OM: Jag vet inte riktigt var förändringen ska börja. Vi sitter fast i en ond cirkel. Det byts så ofta prioriteringar. Jag kan ta våra olika kvinnogrupper i Zimbabwe som exempel. Deras prioriteringar förändras ofta när de internationella hjälporganisationerna byter prioriteringar. Ett tag var det

handarbete och nu är det inkomstskapande aktiviteter. Vad kommer härnäst? Naturligtvis är välfärdsaspekten viktig för att göra det möjligt för kvinnorna att ta del i de inkomstskapande aktiviteterna men att ha ett eller två årtionden för hygien, vatten och näringslära löser inte problemen, när inte problemens rötter. T ex problemen med kostens sammansättning går så mycket djupare än till enbart okunnighet.

Vi kvinnor i utvecklingsländerna måste förstå det politiska och ekonomiska system som vår situation är ett resultat av. Sedan kan vi strukturera våra program.

BL: Menar du att våra insatser ska åtföljas av ett program för medvetandehöjande?

OM: Ja, men det fordras en särskild metodik. Jag ska ge dig ett exempel. KFUK här skulle sätta igång några inkomstskapande projekt och då utarbetade vi ett frågeformulär. För att kunna svara på de frågorna var kvinnorna tvungna att först ta kontakt med kommunrådet. Medlemmarna i ett hönsprojekt måste ta reda på om det fanns någon marknad för höns, kycklingar och ägg, hur var det med transportfrågan, var låg närmaste affärscentrum, hur kom man dit etc. De försökte se sitt projekt som en del av hela kommunens utveckling. Sedan gick vi tillsammans igenom frågorna och svaren. Kvinnorna svarade mest i dramaform och de flesta gav problemen en politisk, ekonomisk analys. Många som tidigare sett på just kostens sammansättning som en fråga om okunnighet, presenterade det nu i sitt politiska sammanhang med motsättningarna stad-landsbygd, rik-fatig. I dramaform spelade de upp hur de själva som var lantarbetarkvinnor på en kommersiell farm i Beatrice, gick upp tidigt på mornarna och mjölkade korna. Stora lastbilar kom och körde mjölken till stan där den såldes billigt och sedan dyrt såldes vidare från stadens mejerier. När så en av kvinnorna gick till kliniken med sitt sjuka barn fick hon rådet att hon måste ge barnet mjölk varje dag. Men mjölken var för dyr...

Nu har dessa kvinnor sitt eget mejeri med hjälp av lokala bönder som lär dem

hur man sköter mjölkkor. Det är sådan metodik jag skulle vilja se mer av.

Vi behöver också genomförbarhetsanalyser. Det görs alltid när man planerar andra regeringsprojekt. Men när det gäller kvinnorna påbörjas ofta projekt och så står man där plötsligt med problem som var man ska sälja varorna någonstans. Förstudier är absolut nödvändiga.

*

BL: För att kvinnoprojekten mer ska kunna planeras som stora regeringsprojekt skulle det hjälpa om vi stödde kvinnoministeriet?

OM: Det behöver definitivt stärkas. Det har ju den lägsta budgeten av alla ministerier. Men det är inte hela svaret. Vi har många kvinnoorganisationer i Zimbabwe med många kvinnor som deltar i olika kurser och de tränas inte i den slags metodik jag talar om. Dessa organisationers kapacitet måste också stärkas och kvinnorna där måste tränas tillsammans med tjänstemännen på ministerierna så att vi alla har samma slags förståelse av hur vi ska närma oss problemen på lokal nivå och nationell och internationell.

BL: SIDA ger också stöd via enskilda organisationer för särskilda projekt.

OM: En del pengar kunde gå till fonder för kvinnoorganisationer för att just utbilda deras kvinnor i den här metodiken. Det behövs också pengar till att utveckla rätt slags undervisningsmaterial. Jag är däremot mycket misstänksam mot en stor summa pengar som sätts in i ett enskilt projekt. Vad händer sedan efter två eller tre år? Fanns där någon självförlit?

BL: SIDA hade ett exempel här i Harare när Women's Bureau fick pengar till ett kvinnokooperativ på marknaden »Musika Market». De misslyckades bl a på grund av att transportfrågorna inte var lösta. Kvinnorna hamnade i händerna på män som förstörde deras lastbilar och kontinuerligt lurade dem på reparationspengar och det var svinn av reservdelar. Ingen i kooperati-

vet visste något om mekanik eller bilar så det var enkelt att lura dem. Så tog pengarna slut och projektet misslyckades.

OM: Ja, vi är tillbaka till att man måste planera fullständigt innan projektet dras igång. I vårt KFUK-projekt bad vi varje grupp visa vad de skulle kunna klara av själva. En grupp som ville sätta upp en skoluniformsfabrik måste få landrättigheter av kommunrådet. De måste ha skriftlig försäkran från de lokala rektorerna att föräldrarna skulle köpa deras uniformer. Dessutom skulle varje kvinna göra 1 000 tegelstenar till fabriksbyggnaden. På den nivån kommer vi in. En av våra konsulter arbetade med dem en tid men sedan har vi dragit tillbaka henne. Vi har nu sett hur gruppens självkänsla vuxit. De kvinnorna vet nu hur man åker till stan och beställer varor etc. De har nu själva lärt sig alla produktionsleden.

BL: Det diskuteras mycket hur man ska få in kvinnorna i den allmänna utvecklingen i landet. Finns det fortfarande behov av särskilda kvinnoprojekt?

OM: Ja, kvinnorna är fortfarande förtryckta och måste kämpa hårt för att få vara en del av den allmänna utvecklingen. Vi i Zimbabwe var ett förtryckt folk som måste medvetandegöras om vårt förtryck och ta till vapen för att slåss för vår befrielse. Sedan när vi nått ett visst mått av självkänsla kunde vi möta andra och jag tror det också gäller för kvinnor att få den självkänslan först. Om vi bara föses in bland männen kommer marginaliseringen att fortsätta.

*

BL: Att kvinnorna deltog i befrielsekriget vid männens sida medvetandegjorde många av dem och de tog ett stort steg mot jämlikhet. Men jag har sedan sett flera exempel på f d kvinnliga gerillasoldater som glidit tillbaka i sitt gamla könsrollsmönster. Jag känner en flicka som blev skjuten i magen och fick ligga på sjukhuset två år. Efter den erfarenheten ville hon utbilda sig och arbeta som läkare. Hon var mycket duktig i skolan men nu under det sista året före ex-

amen har hon gift sig och mannen vill inte att hon ska fortsätta att studera. Hon har givit upp och slutat skolan.

OM: Vi har dels de kvinnliga f d gerillasoldaterna. Så har vi kvinnor på landsbygden som hjälpte gerillan med mat och husrum. Medvetandet och självkänslan hos kvinnorna ökade oerhört. Men efter kriget, i stället för att bygga vidare på självkänslan med den metodik vi diskuterat, gick de tillbaka till sina kvinnoklubbar, gled tillbaka till vad jag kallar virksyndromet. Det är en situation vi måste rätta till. När det gäller de f d gerillasoldaterna tror jag trycket på dem är enormt. Så länge de hängde ihop i en krigssituation kunde de stödja varandra men sedan som individer, ensamma, blev det annorlunda.

BL: De kom tillbaka till sin hemmiljö och de flesta anpassar sig för att överleva, orkar inte avvika från mönstret.

OM: Det är smärtsamt. Vi borde gjort uppföljningar – om de fick arbeten, hur det gick för dem i skolan. Men det har inte varit möjligt.

BL: Ett annat problem är att det finns så få kvinnor i beslutande ställning. Zimbabwe har elva kvinnliga medlemmar i parlamentet med 100 medlemmar. Av 1 208 distriktsombud var bara 22 kvinnor. Ingen av de nyligen utnämnda guvernörerna är kvinnor. Situationen är liknande i Sverige men Zimbabwe har fördelen av att vara i en period av radikala förändringar. Det är nu det kan göras. Diskuterar ni kvotering?

OM: Ett av våra största handikapp just nu är att vi inte är organiserade som påtryckningsgrupp. Om vi hade en sådan kunde vi se till att varje kommitté, varje delegation skulle ha ett minimum av kvinnor – två av fem som jag tror de har i Guinea – från bynivå till centralkommitté. Det är på det viset Guinea har en kvinna som ordförande i Säkerhetsrådet. Kvoteringssystemet gjorde att hon blev FN-delegat och då upptäcktes det hur briljant hon var. Utan kvotering hade hon aldrig fått chans att upptäckas. Det finns mängder med kvin-

nor i Zimbabwe som kunde fylla vilken post som helst.

BL: Och ni har just fördelen av att vara i en period av omvälvningar...

OM: Om vi organiserar oss i tid men jag är rädd att tiden rinner ut.

BL: Till sist: Utan medvetandehöjande ser du biståndsinsatserna som välgörenhet?

OM: Som jag sa tidigare så är det viktigt med hälsovård och förskolor, daghem och brunnar. Men om orsakerna till fattigdomen fortsätter, vad hjälper då nutritionsprogrammen? När IMF med sina lånevillkor försvårar för Zimbabwes regering att avsätta pengar till jordfördelningsprogrammet, vad blir det då av hjälpinsatserna? Vad är det för mening med inkomstskapande aktiviteter om det sker på de uslaste jordarna och om landet fortsätter att domineras av de transnationella företagens intressen? Vi måste få en medvetenhet på alla nivåer, både i givarländerna och mottagarländerna, om sammanhangen. Om man vet orsakerna till en situation svarar man på ett annorlunda sätt på problemet.

BL: Skulle kvinnoministeriet kunna vara en kanal för politiskt medvetandehöjande genom alfabetiseringskampanjen?

OM: Ja, om alfabetiseringen sker med Paulo Freires metodik medför den ett medvetandehöjande. Kvinnoministeriet ansvarar för mobiliseringen och undervisningsministeriet för materialet. Båda ministeriernas insatser är viktiga.